

Таблиця 2 - Критерії відбору сполучних територій екомережі

Індекс	Критерій	Ознаки відповідності критерію
Ее-п	Природності	Екокоридор повинен мати природні межі.
Ес-1	Ефективної довжини	Довжина екокоридору не повинна перевищувати відстань, на яку мігрують або розселяються особини популяції для збереження яких створена екомережа, або на території екокоридору повинні бути «острівці» на яких можуть тимчасово перебувати види для продовження міграції або розселення.
Ес-в	Ефективної ширини	Ширина екокоридору повинна дозволяти популяціям розселятися або мігрувати вздовж нього з необхідною ефективністю.
Ес-е	Екотопічний	Територія екокоридору за своїми едафічними умовами повинна бути подібною до ключових територій, які він поєднує, або забезпечувати умови для тимчасового перебування (ночівлі, годування тощо) для видів, які мігрують на великі відстані (наприклад, для птахів).
Ес-т	Територального зв'язку	Територія екокоридору повинна бути суцільною, або мати перериви, проте довжина нереривів не повинна заважати міграції видів.
	Біорізноманітності	Територія екокоридору повинна мати досить добре збережений рослинний покрив і високий рівень біорізноманіття.
Ес-с	Созологічний	Екокоридор може включати ділянки на яких зростають або існують рідкісні, ендемічні або реліктові види рослин та тварин, або рідкісні рослинні угруповання які, за якихось причин, відсутні на ключових територіях екомережі.

Список використаних джерел

1. Кондратюк Т.М. Структурно-функціональна характеристика відновлювальних територій екологічної мережі України/ Т.М. Кондратюк. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2016. Вип. 243. С. – 125-133.
2. Конспект лекцій з дисципліни «Екологічні мережі» для студентів напрямку підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» професійного спрямування «Водогосподарська екологія та природокористування»// Ю.С.Кушнірук., М.С.Яковичина. Рівне. НУВПГ. 2011 р. 38 с.
3. Методичні рекомендації щодо розроблення регіональних та місцевих схем екологічної мережі : наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 13 листопада 2009 р. № 604: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua>.
4. Мудрак О.В. Структурно-функціональні особливості реалізації регіональної екомережі в контексті стратегії збалансованого розвитку // О.В.Мудрак., автотерезферат дисертації на здобуття наукового ступеня д. с. г.- н. Київ. 2012р.

УДК 504.6

А.П. Кучерук, студент спеціальності “Екологія”, ступеня вищої освіти “Магістр”
КВНЗ “Вінницька академія неперервної освіти”.

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

На основі літературних, архівних, краєзнавчих і картографічних джерел, власних польових досліджень, довідників і реєстрів природно-заповідного фонду Вінницької області запропоновано шляхи його оптимізації. Узагальнюючи опрацьовані джерела необхідно відмітити, що структурно-функціональні особливості розподілу об'єктів природно-заповідної мережі Східного Поділля у вимірі біогеографічної системи свідчать, що вона не є оптимальною. Для цього треба створити біоцентрично-мережєву, географічно-репрезентативну мережу заповідних об'єктів, зважаючи на геоботанічне, фізико-географічне, лісотипологічне і агроекологічне районування України.

Ключові слова: оптимізація, природно-заповідний фонд, заповідна справа, охорона природи, Вінницька область.

Постановка проблеми. Розробка наукових основ збалансованого природокористування, збереження біотичного різноманіття й унікальних природних і антропогенних ландшафтів, оптимізація регіональної екологічної мережі на основі смарагдової мережі має стати одним із пріоритетних напрямків природно-заповідної справи на Східному Поділлі в контексті стратегії сталого розвитку регіону.

Матеріали й методи досліджень. На основі картографічних матеріалів, архівних, краєзнавчих, фондівих й літературних джерел, каталогів, натурного обстеження, польових щоденників, методичних рекомендацій проведено оптимізацію природно-заповідного фонду в межах регіону Східне Поділля.

Методи досліджень – аналітичні, описові, порівняльні, експедиційні, статистичні, польові, літературно-картографічні.

Результати досліджень. На території Вінницької області (на 1.01.2019) знаходилося 439 об'єктів і території ПЗФ, що займали площу 66730,48 га. Рівень заповідності 2,52%. Фактична кількість об'єктів ПЗФ 425 – 56866,68 га, рівень заповідності – 2,15%. До об'єктів і територій ПЗФ області *загальнодержавного* значення відносяться 1 НПП “Кармелюкове Поділля” (площею 20203,4 га, фактична площа – 15393,9 га), 21 заказник (14 ботанічних, площею 7969 га; 4 ландшафтних – 1208 га; 1 лісовий – 295 га; 2 загальнозоологічні – 4091,7 га), 10 пам'яток природи (2 комплекси – 143 га; 2 ботанічні – 12,5 га; 2 загальнозоологічні – 69 га; 4 геологічні – 97,5 га), 11 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва (площею 401 га). Загалом 43 ПЗОіТ, що займають площу 29680,6 га, що становить 54,1% від загальної площі ПЗФ і 1,12% від загальної площі території області. До об'єктів і територій ПЗФ області *місцевого* значення відносяться: 4 РЛП “Мурафа”, “Середнє Побужжя”, “Немирівське Побужжя”, “Дністер” (площею 12790,38 га, фактична площа – 12482,38 га); 115 заказників, площею 10923,53 га (42 ботанічних, площею 4996,85 га; 47 ландшафтних – 3375,92 га; 6 лісових – 83,3 га; 15 гідрологічних – 1615,86 га; 2 загальнозоологічних – 630,3 га; 2 орнітологічних – 208 га; 1 ентомологічний – 13,3 га); 187 пам'яток природи, площею 682,49 га (6 комплекси – 309,1 га; 102 ботанічні – 283,93 га; 4 загальнозоологічні – 77,8 га; 14 геологічні – 10,55 га; 60 гідрологічні – 1,11 га), 1 дендрологічний парк, площею 10 га, 25 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, площею 367,1 га, 30 заповідних урочищ, площею 734,4 га. Загалом 361 ПЗОіТ, що займають площу 25199,9 га, що становить 45,9% від загальної площі ПЗФ і 1,14% від загальної площі території області. Динаміка природно-заповідного фонду Східного Поділля подана в табл. 1, а особливості розподілу просторово-функціональної структури ПЗФ в табл. 2 [4].

Таблиця 1 – Динаміка природно-заповідного фонду Східного Поділля

рік	кількість територій і об'єктів	площа, га	% від площі області (2649287 га)
1978	135	4714	0,17
1986	320	8907	0,35
1989	320	9193,2	0,40
1993	311	18600	0,70
1996	325	18820,79	0,70
2000	339	20624,69	0,78
2003	336	23763,54	0,89
2005	338	23841,3	0,89
2006	342	24001,92	0,9
2007	342	24001,92	0,9
2008	343	27353,26	1,021
2009	344	27401,82	1,034
2010	376	51200,37	1,95
2011	391	51794,37	1,96
2012	400	54634	2,06
2013	404	54880,5	2,07
2017	432	65748,17	2,49
2018	420	66317,3	2,51
2019	439	66730,48	2,52

Таблиця 2 – Особливості розподілу просторово-функціональної структури природно-заповідного фонду Східного Поділля

Адміністративно-територіальна одиниця	кількість і % заповідних об'єктів в адміністративних районах, од.											
	>10	%	10-19	%	20-29	%	30-39	%	40-49	%	50-59	%
Східне Поділля	6	1,42	15	3,53	3	0,71	4	0,95	-	-	-	-

Розподіл кількості й площі територій і об'єктів природно-заповідного фонду Вінницької області за адміністративними районами подано в таблиці 3 [1].

Проводячи ранжирування 27 адміністративних районів Вінницької області (за запропонованими автором критеріями) встановлено, що *рівень заповідності* території (% ПЗФ від загальної площі району) такий:

- а) кризовий – до 1% (13 районів, 48,15 % від загальної кількості);
- б) дуже поганий – від 1,01% до 2% (5 районів, 18,52 % від загальної кількості);
- в) поганий – від 2,01% до 3% (3 райони, 11,12 % від загальної кількості);

- г) дуже низький – від 3,01% до 4% (4 райони, 14,82 % від загальної кількості);
 д) низький – від 4,01% до 5% (1 район, 3,71 % від загальної кількості);
 е) задовільний – від 5,01% до 8% (1 район, 3,71 % від загальної кількості);
 з) добрий – понад 8,01% до 9% (1 район, 3,71 % від загальної кількості);
 є) дуже добрий – понад 9,01% до 10% (1 район, 3,71 % від загальної кількості).

За кількістю заповідних об'єктів розподіл такий:

- а) до 10 заповідних об'єктів (6 районів, 22,23 % від загальної кількості);

Таблиця 3 – Розподіл кількості й площі територій і об'єктів природно-заповідного фонду
 Вінниччини за адміністративними районами

Адміністративні райони	Всього ПЗОіТ			Входять до складу інших ПЗОіТ		Фактична площа ПЗФ	Лісистість у % від загальної площі	Заповідність території у % від загальної площі
	площа, га	шт.	площа, га	шт.	площа, га			
Барський	110212	12	273,94			273,94	15,1	0,25
Бершадський	128583	12	781,67			781,67	11,2	0,61
Вінницький	91878	45	1352,85	1	27,0	1325,85	13,4	1,47
Гайсинський	110247	13	925,72	1	2,6	923,12	16,8	0,84
Жмеринський	117093	26	1227,45	1	775,6	451,85	17,6	1,05
Іллінецький	91452	11	620,04			620,04	16,4	0,68
Калинівський	108578	5	42,7			42,7	12,5	0,04
Козятинський	113131	14	237,56			237,56	4,2	0,21
Крижопільський	88431	8	195,96			195,96	13,8	0,22
Липовецький	96940	6	20,43			20,43	4,6	0,02
Літинський	95983	12	2582,06	1	29,8	2552,26	17,5	2,66
Могилів-Подільський	93293	33	7757,86	6	598,7	7159,16	13,1	7,67
Муровано-куриловецький	88647	16	1496,77			1496,77	15,3	1,69
Немирівський	129201	22	1749,79	1	57,6	1692,19	15,8	1,31
Оратівський	87235	6	261,21			261,21	8,7	0,30
Піщанський	59529	10	1260,32			1260,32	20,9	2,11
Погребишинський	119989	9	1020,56			1020,56	9,1	0,85
Теплицький	80892	31	874,92			874,92	5,5	1,08
Тиврівський	88160	13	2723,95			2723,95	12,4	3,09
Томашпільський	77849	9	121,31			121,31	10,6	0,16
Тростянецький	94510	30	3171,85	1	1328,2	1843,65	18,4	3,36
Тульчинський	112381	15	1144,82	1	21,8	1123,02	18,6	1,02
Хмільницький	125325	10	1618,76			1618,76	8,3	1,29
Чернівецький	75908	7	3770,83	3	290,2	3480,63	7,4	4,59
Чечельницький	59161	8	20203,47	5	4809,5	15393,97	25,2	26,02
Шаргородський	113679	10	190,72			190,72	14,3	0,17
Ямпільський	78839	12	2085,3	3	334,3	1751	11,8	2,22
Разом:	2649,2 тис. га	425	59998	24	8275,3	54880,5	13,3	2,52 (фактично 2,15)

- б) 10-15 заповідних об'єктів (13 районів, 48,15 % від загальної кількості);
 в) 16-20 заповідних об'єктів (1 район, 3,71 % від загальної кількості);
 г) 21-25 заповідних об'єктів (1 район, 3,71 % від загальної кількості);
 д) 26-30 заповідних об'єктів (2 райони, 7,41 % від загальної кількості);
 е) 31-35 заповідних об'єктів (4 райони, 14,82 % від загальної кількості).

Розподіл природно-заповідних об'єктів за площею такий:

- а) до 1 га – 108 об'єктів (25,41 % від загальної кількості);
- б) 1-5 га – 91 об'єкти (21,41 % від загальної кількості);
- в) 5,1-10 га – 31 об'єктів (7,29 % від загальної кількості);
- г) 10,1-25 га – 64 об'єктів (15,06 % від загальної кількості);
- д) 25,1-50 га – 47 об'єктів (11,06 % від загальної кількості);
- е) 50,1-100 га – 32 об'єктів (7,53 % від загальної кількості);
- є) 100,1-250 га – 27 об'єкти (6,35 % від загальної кількості);
- ж) 250,1-500 га – 8 об'єктів (1,88 % від загальної кількості);
- з) 500,1-1000 га – 6 об'єктів (1,41 % від загальної кількості);
- и) 1000,1-2500 га – 4 об'єкти (0,94 % від загальної кількості);
- ї) 2500,1-5000 га – 4 об'єкти (0,94 % від загальної кількості);
- к) 5000,1 – 10000 га – 2 об'єкт (0,47 % від загальної кількості);
- л) 10000,1 – 25000 – 1 об'єкт (0,24 % від загальної кількості).

Висновки. Структурно-функціональні особливості розподілу 439 об'єктів природно-заповідної мережі Східного Поділля площею 66730,48 га і рівнем заповідності 2,52% у вимірі біогеографічної системи свідчать, що вона не є оптимальною. Для цього треба створити біоцентрично-мережеву, географічно-репрезентативну мережу заповідних об'єктів, зважаючи на геоботанічне, фізико-географічне і лісотипологічне районування України [1-4]. Для цього необхідно вдосконалення системи управління заповідною галуззю на основі моніторингу, аудиту, менеджменту біорізноманіття регіону, запропонувати шляхи реалізації програми “Екологічної мережі Східного Поділля” на основі створенням перспективних заповідних об'єктів з врахуванням принципів еколого-просвітницької діяльності, посилити заходи щодо підвищення рівня екологічної освіти і культури на місцевого населення на природно-заповідних територіях, залучити громадськість щодо впровадження у практику принципів збереження біоландшафтного різноманіття, заповідних об'єктів, формування, оптимізації й реалізації регіональної екомережі, підвищення ролі екологічного туризму, раціонального природокористування та сталого розвитку Східного Поділля.

Список використаних джерел

1. Мудрак О.В. Еталони природи Вінниччини / О.В. Мудрак, Г.В. Мудрак, В.М. Поліщук та ін. [Монографія] // За заг. ред. О.В. Мудрака. – Вінниця: ТОВ “Нілан-ЛТД” 2014. – 532 с.
2. Попович С.Ю. Природно-заповідна справа: навч. посіб. / С.Ю. Попович. – К.: Арістей, 2007. – 480 с.
3. Природоохоронне законодавство України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> – Назва з екрану
4. Департамент агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької ОДА: веб-сайт. URL: <http://www.vin.gov.ua/dep-apr>. (дата звернення: 3.04.2019).

УДК 504.6(477.44)

Ю.М. Крушук, студент спеціальності “Екологія”, ступеня вищої освіти “Магістр” КВНЗ
“Вінницька академія неперервної освіти”.

ПЕРСПЕКТИВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ШАРГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

На основі різноманітних принципів і підходів та запропонованої методики визначено перспективи формування регіональної екологічної мережі Шаргородського району в межах Вінницької області на основні оптимізації природно-заповідного фонду. Встановлено, що наразі необхідно провести оптимізацію землекористування з метою формування цілісної, функціонально-завершеної, структурно-репрезентативної, соціально-спрямованої регіональної екомережі, яка б розв'язувала не лише проблеми збереження біоландшафтного різноманіття, а й постійно мала соціально-економічну користь для місцевого населення, поліпшувала умови його життя, тим самим заклала підвалини сталого розвитку території.

Ключові слова: біотичне різноманіття, ландшафтні комплекси, природно-заповідний фонд, регіональна екомережа.

Постановка проблеми. Оптимізація природно-заповідного фонду в контексті реалізації регіональної екологічної мережі, розробка наукових основ раціонального природокористування, збереження біотичного різноманіття й унікальних і репрезентативних ландшафтів має стати одним із пріоритетних напрямів стратегії сталого розвитку на Східному Поділлі.

Матеріали й методи досліджень. На основі картографічних матеріалів, архівних, краєзнавчих, фондкових й літературних джерел, каталогів, практичного (натурного обстеження), польових щоденників, методичних рекомендацій проведено оптимізацію природно-заповідного фонду в межах Шаргородського району Вінницької області.

Методи досліджень – аналітичні, описові, порівняльні, експедиційні, статистичні, польові, літературно-картографічні, ключових ділянок, ландшафтно-екологічні, моніторингу.

Предмет дослідження: об'єкти і території природно-заповідного фонду Шаргородського району Вінницької області в структурі регіональної екомережі.